

Сьогодні я досі його бачу –  
Висохлий, запечений сонцем і пилом бездошових місяців –  
Могильний камінь на крихітних руїнах запеклої мужності.

*Чілуа Ачбе,  
з «Мангового зернятка»  
зі збірки «Рідно в Білофрі та інші вірші»*

ЧАСТИНА ПЕРША

## **ПОЧАТОК ШІСТДЕСЯТИХ**

Купити книгу на сайті [kniga.biz.ua](http://kniga.biz.ua) >>>

Господар трохи дивакуватий: він провів забагато років, читаючи книжки десь за морем, розмовляє в кабінеті сам до себе, не завжди відповідає на привітання й має забагато волосся. Угана тітка розповіла йому все це тихим голосом, доки вони йшли доріжкою. «Але він чоловік хороший, – додала вона. – І якщо добре працюватимеш – добре їстимеш. Навіть м'ясо щодня». Вона спинилася сплюнути – слівця вилетіла з рота з мокрим звуком і впала на траву.

Угу не міг повірити, що бодай хтось, навіть господар, з яким він житиме, їсть м'ясо щодня. Однак не став сперечатися з тіткою, бо був надто переповнений очікуваннями, надто перейнятий думками про своє нове життя далеко від рідного села. Вони вже досягь домо йшли пішки, відюли злізали з вантажівки на стоянці, і післяполуднєве сонце пекло йому потилицю. Але він не зважав і був готовий пройти ще багато годни навіть під пекучим сонцем. Ніколи в житті він не бачив нічого схожого на вулиці, які з'явилися за воротами університету, вулиці такі різні й незвичні, що йому кортіло притулитися до них щоким. Ніякими словами не вдасться йому описати сестрі Ануліці тутешні будинки, пофарбовані в колір неба й вишуквані радком, наче вишпильні, гарно збрані чоловіки, й жваві загорючі, які їх розділяти, підстрижені згори так рівно, аж скидалися на столи, обліплені листям.

Тітка йшла швидше, ласквіт її капці відлунював на порожній вулиці. Угуу подумки поцікавився, чи й вона теж кризь тонкі підшви відчуває, як нагріваються смола і вуліця. Вони проминули знак «Одін-стріт», й Угуу беззвучно вимовив «стріт», як робив щоразу, коли бачив не надто довге слово англійською. Зайшовши у двір, він відчув солодкий п'яний аромат і був певний, що це пахли білі квіти, які росли кущиками біля входу. Кущики мали форму невеликих пагорбів. Вибіскувала галлявина. Над нею літали метелики.

— Я сказала господареві, що ти навчишся всього швиденько, осісо-осісо, — мовила тітка. Угуу зосереджено кивнув, хоч вона вже сто разів це повторювала і стільки ж розповідала про те, як так сталося, що йому подалося: тиждень тому, піднітаючи коридор математичного факультету, вона почувла, як господар сказав, що шукає служку, який би приборав у нього вдома, а вона одразу ж сама зголосилася допомогти, перш ніж його друкарка чи секретарка змогли запропонувати.

— Я швидко навчусь, тітонько, — відповів Угуу, не відводячи очей від автомобіля в гаражі. Металева смужка оперіювала синій корпус, ніби намисто.

— Пам'ятай, щоразу як він тебе покличе, треба відповісти «Так, са'!».

— «Так, са'!» — повторив Угуу.

Вони стояли перед скляними дверима. Угуу стримав бажання простягнути руку й торкнутися бетонної стіни, відчути, як вона відрізняється на дотик від глянцевих стін хижки його матері, на яких іще досі виділилися білі візерунки з відбитків пальців, що їх лішили. На кусок м'яса йому закотілося повернутися туди, в матеріну хижку, під тінисту прохолоду солом'яного даху, або ж у хижку тітки, одну в селі, що мала дах із гофрованої сталі.

Тітка постукала по склу. Угуу було видно білі завіски за дверима. Чийсь голос сказав англійською:

— Так, заходьте.

Вони скинули капці, перш ніж увійти. Угуу ще не доводилося бачити такої просторої кімнати. Попри брунатні канали, поставлені завізкою, пристанці столішки між ними й полиці, завантажені книжками, та стіл посередині з вазою червоних і білих пластикових квітів, усе одно здавалося, що в кімнаті забутого місця. Господар сів у кріслі, вбраний у майку й шорти. Він сівці зігнувшись, закрити книжкою лице, наче й не пам'ятав, що тільки-но запросив когось увійти.

— Доброго дня, са'! Ось той хлопець, — сказала Угуїна тітка.

Господар підняв очі. Його шкура була дуже темна, наче стара кора, а волосся на грудях і ногах — темнішого відтінку. Він знав окуляри.

— Який хлопець?

— Служка, са'.

— О-о, так, ти привела служку. І чого? — господарева мова йбо адалася Угуу м'якою, наче пір'я. Це була йбо, забаралена плавними звуками англійської мови, йбо людина, яка англійською розмовляла часто.

— Він старанно працюватиме, — сказала тітка. — Він дуже хороший хлопець. Просто кажіть йому, що робити. Дяки, са'!

Господар пробурмотів щось у відповідь, неуважно дивлячись на Угуу з тіткою, наче йня присутність завважала йому пригадати щось важливе. Тітка поглянула Угуу по плечу, прошепотіла, що він має гарно показати себе, та обернулася до дверей. Коли вона пішла, господар знову надів окуляри й повернувся лицем до книжки, що більше розслабився і нахилився, витягнувши ноги. Навіть перегортаючи сторінки, він не відкривав очей від радки.

Угуу стояв біля дверей і чекав. Сонячне світло лилося кризь вікна, і час від часу ладний вітерець підіймав завіски. Тишу в кімнаті порушувала тільки шовст сторінок, які він гортав. Угуу якийсь час постояв, а тоді почав підсуватися ближче й ближче до книжкової шафи, наче хотів у ній сховатися, а тоді опустився на підлогу, обіймаючи колінами свою

торбіну з рафіт. Він підвів очі на стелю, таку високу, таку промислово білу. Заплющив їх і спробував уявити собі цю простору кімнату з інакшими меблями, але не зміг. Він розплющив очі, перейнятий новим задумуванням, і розширював, аби переконатися, що все це – справжнє. Подумати-но, він сидітиме на цих канапах, начищатиме цю гладеньку, аж слізьку підлогу, пратице ці прозрі завсігда.

– Кеду афа л? Як тебе звати? – запитав господар, алякавши його.

Угуу підвівся.

– Як тебе звати? – запитав господар знову й сів рівно.

Він заповнював собою крісло, густе волосся високо стирчало на голові, руки м'якості, плечі – широкі; Угуу уявляв собі старшого чоловіка, якого слабого, і тепер алякався, що, можливо, не догодить господареві, який виглядав таким по-молодечому сильним, який виглядав так, наче нічого не потребує.

– Угуу, са'.

– Угуу, і ти прийшов з Обукки?

– З Опі, са'.

– Тобі може бути скільки завгодно років, від двадцяти до тридцяти, – господар примружився. – Назвею, тринадцять, – він сказав «тринадцять» англійською.

– Так, са'.

Господар повернувся до своєї книжки. Угуу просто стояв. Господар перегорнув кілька сторінок і підвів очі.

– Нго, йди на кухню, знайди собі щось поїсти в холодильнику.

– Так, са'.

Угуу нашорошено зайшов на кухню, повільно переставляючи ноги. Побачивши білий щиж, завивав майже з нього самого, він обажує, що то холодильник. Тілошка розповідала: це холодна комора, де тримають харчі, щоб не зіпсувалися. Він відчинив дверцята й ажмує, коли холодне повітря віянуло

\* Пальмове волосся. – Тут і далі, якщо не вказано йнак, господарівкові примітки перекладачки.

з обличчя. Помаранчі, хліб, пиво, солодка вода: багато продуктів у пакетах і блишаних стояли на полицях різної висоти, а на найвищій – м'ясна печена курка, ціла, але без ноги. Угуу простягнув руку й торкнувся її. Холодильник важко динув йому у вухо. Він знову торкнувся курки та облизав пальці, а тоді відірвав ногу та обгравав її, доки в нього в руці не лишилися тільки розламай, обмокстані уламки кісток. Далі відламав собі хліба, такий кусень, яким був би радий поділитися з братами й сестрами, який якийсь родич прийшов у гості й приніс хліб у подарунок. Він їв швидко, перш ніж господар встиг би увійти й передумати. Він саме доїв і стояв біля раковини, намагавчись пригадати, що саме тітка казала про те, як відкрити край, щоб вода поплилася, наче з джерела, коли в кухню увійшов господар. Він надгнув сорочку в мальвоник і штани. Пальці на ногах стирчали зі шкіряних калців і здавалися жіночими, можливо, тому, що були такі чисті – вони належали ногам, завжди взутим у черенці.

– Що таке? – запитав господар.

– Са? – Угуу вказав на раковину.

Господар підійшов і відкрив металевий край.

– Роздвинь будинок і постав свою торбіну в першій кімнаті по коридору. Я піду прогуляюся, повітря холоду, і муго?

– Так, са'.

Угуу дивився, як він вийшов через задні двері. Він не був високий. Ходу мав швидко, енергійну, він скидався на Ісагу – чоловіка, що був чемпіоном із рукопашного бою в Уганому селі.

Угуу закрив край, знову його відкрив, тоді знову закрив. Відкривав і закривав, доки не розсміявся від магії протічної води, а також куртенин й хліба, які зігрівали йому шлунок. Він проминув вітально й потрапив у коридор. Стосики книжок стояли на полицях і столах у трьох спальнях, на раковині й шафках у ванній, громадилися від підлоги до стелі в кабінеті, а в коморі стоїли старі журнали лежали поруч щижів з колою й коробок з пивом «Прем'єр». Деякі книжки

лежали сторінками донизу, розгорнуті, наче господар, що не дочитавши їх, уже поспіших узятися до інших. Угю спробував прочитати їхні назви, але ті були задомі, закладні. «Непараметричні методи». «Африканська опитування». «Великий ланцюг буття». «Нормандський вплив на Англію». Він переходив з кімнати в кімнату на пальчиках, бо його ступні здавалися брудними, і в ньому наростало бажання догодити господареві, залишитися в цьому будинку з м'ясом і холодною відлогою. Він роздивлявся унітаз, проводячи рукою по чорному пластмасовому сидінню, коли почув господаря голос.

— Де ти, чоловіче мій добрий? — він сказав «чоловіче мій добрий» англійською.

Угю завіз до віталня.

— Так, са!

— Нагадай-но, як тебе звати?

— Угю, са!

— Так, Угю. Дивися, ні овця, ти знаєш, що це таке? — господар вказав пальцем, й Угю глянув на металеву коробочку з небезпечним на вигляд ручками.

— Ні, са! — відповів Угю.

— Це радіо. Вона нова й дуже хороша. Не така, як ті старі грамофони, що треба накручувати й накручувати. Ти маєш бути з нею обережний, дуже обережний. Її треба всіляко оберегати від води.

— Так, са!

— Я їду грати в теніс, а тоді піду в клуб для співробітників, — господар узяв зі столу кілька книжок. — Можливо, повернусь пізно. Тож обшартохайся й відпочивай.

— Так, са!

Провівши поглядом господаря, що ввійшов із двору, Угю підійшов до радіо й уважно її роздивився на чіпаючи. Потім обійшов будинок, згорі донизу, торкаючись книжок, завісок, меблів і тарілок, а коли опустився сутінки, швидко зайшло й мигнулося яскравою лампочкою, що висала зі стелі — вона не відкидала довгих тіней на стіну, як лампи з пальмовою

олією відомо. Мати зараз готує вечерю, розтовкуючи аклу<sup>7</sup> у ступці, міцно тримаючи товкачикою обома руками. Чолок, молодша дружина, пильнує казанок з ріднянним супом, поставлений на три кімнати над вогнем. Діти повернулися від струмка й тепер дражняться і ганяють одне одного під хлібним деревом. Пенно, Ануліка за ними приглядає. Тепер вона найстарша дитина в сім'ї, і коли всі сидуть навколо вогню вечеряті, вона припинить сварки, коли менші діти сперечатимуться за смужки сухої риби в супові. Вона дочекається, доки аклу з'їдять, а тоді розділить рибу так, щоб кожному дісталось по шматку, а найбільший залишить собі, як і він сам завжди робив.

Угю відчинив холодильник і з'їв ще трохи хліба з куркою, швидко зализавши їжу до рота, а серце гулоло так, наче він біг; потім відірвав ще кілька шматків м'яса й висмикнув курці крила. Він поклав ці куски в кухонні шорті, перш ніж пішов у спальню. Він тримав їх у себе, доки не наважиться його тітка, і попросить її віддати їх Ануліці. Може, навіть попросить віддати трохи й Ннесіначі. Можливо, завдяки цьому Ннесіначі нарешті його помітить. Він так і не дізнався, якими саме рідними зв'язками пов'язані вони з Ннесіначі, але знав, що вони належать до однієї «уовочені»<sup>8</sup>, відповідно, одружуватися їм заборонено. І все ж йому хотілося б, щоб мати перестала називати Ннесіначі його сестрою і казати щось на кшталт: «Віднеси, будь ласка, це пальмову олію мамі Ннесіначі, а якщо її не буде вдома, то залиш своїй сестрі».

Ннесіначі завжди говорила до нього якимсь невпевним голосом, не дивлячись, ніби його присутність не мала ніякого значення. Іноді вона називала його Чідрінов, іменем його двоюрідного брата, досім на нього не схожого, і коли він казав: «Це я», — вона відповідала: «Пробач мені, Угю, мій брате», — зі стриманою формальністю, яка означала, що розмови

<sup>7</sup> Негірська страва. Волоса паста, зроблена зі сльозки на картоплю каротельного м'якоти, або кашка.

<sup>8</sup> Родова лінія з чоловічого боку.